

NOTISER

¶ I min recension av Jörgen Hermanssons bok, *Spelteorins nytta – om rationalitet i vetenskap och politik*, i FT nr 4/92 råkade tyvärr följande figur falla bort:

		y_1	y_2
x	x_1	3	2
	x_2	4	1

Figuren föreställer en spelmatris för spelet *Chicken* och skulle ha återfunnits överst på sidan 46.

Christian Munthe

¶ Lars-Göran Johansson disputerade den 28 januari på en avhandling i teoretisk filosofi med titeln *Understanding Quantum Mechanics. A realist interpretation without hidden variables*, Stockholm Studies in Philosophy, 1992. Fakultetsopponent var Claes Åberg, Göteborg.

¶ På ICA bokförlag har utgivits *En introduktion till orientalisk mytologi*, redigerad av Clio Whittaker, medförfattare Liz Millner och Reishi Tayama. Boken innehåller en stor mängd vackra färgbilder.

¶ *Tankar om nobelpriset.*

De flesta filosofer anfäktas väl då och då av tvivel på filosofins nytta. Diskussioner av abstrakta paradoxer, problem med självreferens och liknande, har de någon betydelse utanför filosofernas krets? Vad har de stora filosoferna att komma med i jämförelse med det som nobelpristagarna i fysik, medicin och ekonomi presterat? 1992 var det lätt att svara: Viktiga problematiseringar av

förhastade slutsatser. Många sanningar blir absurditeter när de generaliseras. Det är sant att det är likgiltigt för SJ om jag eller du och några kompisar är fripassagerare, Men SJ kan inte existera om alla åker gratis. I filosofi och flera samhällsvetenskaper är detta ett sedan länge uppmärksammat förhållande. Men det tycks inte ha nått ända fram till de ekonomer som utser nobelpriset i ekonomi.

Det senaste nobelpriset i ekonomi gick till Gary Becker. Han fick det enligt den utsända kommuniken "för att ha vidgat tillämpningen av mikroekonomisk analys till att gälla ett brett område av individers beteenden och relationer, även utanför marknaden". I Beckers ansats ligger mer än vad som här sägs. Han hävdar i *The Economic Approach to Human Behaviour* att den mikroekonomiska analysen inte bara gäller ett "brett område" utan *allt* mänskligt handlande. Grundtanken i analysansatsen är att alla mänskliga handlingar är egoistiska och syftar till att maximera "en bestämd målfunktion". Alla är vi egoistiska i många situationer. Det är höjt över allt tvivel. Men en intressant fråga är om alla människor kan vara egoistiska i alla situationer. Och svaret har ideologiska implikationer. Om Becker har rätt skall vi kunna analysera både nobelprisutdelarnas ageranden och Beckers egna forskning utifrån Beckers synsätt. Låt mig skissera *A Treatise on the Nobel Committee*.

En vetenskapsakademi kan betraktas som ett litet familjeföretag med professorer som arbetare. Fabrikens förnämsta "basic good" är prisutdelningar. Priserna är varor på den akademiska bekräftelsemarknaden. På denna marknad råder snarare byteshandel än penningekonomi. Det är därför svårt att sätta exakta priser på Priserna. Men detta hindrar inte den grundläggande förståelsen av de bakom-

liggande mekanismerna. De som delar ut Priserna gör det i syfte att maximera en målfunktion, och målfunktionen är familjemedlemmarnas egna akademiska status. Nobelprisen i ekonomi, fysik, kemi och medicin delas inte, som många felaktigt tror, ut till dem som gjort betydande vetenskapliga upptäckter. Priserna delas ut till dem som det bäst gagnar professorerna själva att ge priset. Självklart blir det då så att de delas ut till forskare som ideologiskt ligger bäst i tiden.

Varför har Gary Becker arbetat ut och lagt fram sina teorier för den akademiska allmänheten? Om vi tar hans egna teorier på allvar kan han inte ha gjort det för att han tror han fångat sanningen om mänskligt beteende utan för att han, enkelt uttryckt, tjänar på det.

Alltså: Om Becker har rätt så har han skrivit sina böcker enbart för pengarnas och statusens skull, och han får nobelpriset enbart därför att de som delar ut priset tror att detta ger dem status och andra förmåner. Tror verkligen Becker och Nobelpriskommittéen på detta? Om de gör det frågar jag mig varför vi skall beundra Becker? Och om de inte gör det frågar jag mig varför Becker skall ha nobelpriset? Om Becker har rätt borde nobelprisen avskaffas, och följaktligen inte Becker ha något pris heller. Om Becker har fel borde han absolut inte ha något nobelpris. Självreferens kan vara problematisk.

Ingvar Johansson

¶ En metafysisk check-up har sitt pris. Trehundra kronor kostar det för en timmes konsultation i Marc Sautet's filosofimottagning i Paris. Han kallar det "cabinet philosophique" och tar sedan i maj emot på avtalad tid. I priset ingår vägledning i alla tänkbara livsåskådningsfrågor. Grundaren till mottagningen är i själva verket en av Frankrikes mest erkända Nietzsche-specialister och ser sig inte på något sätt som en konkurrent till psykiatrin.

– Inom filosofin tar man steget från sin egen navel till alla andras navlar. Man ger en kosmisk dimen-

sion på sin navel, säger Marc Sautet. Han anser att hans arbete går ut på att strukturera och bättre formulera de frågor som hans kunder ställer sig. En sorts diagnos helt enkelt. Därefter skriver han ut ett recept på någon passande filosof.

Den vanligaste metafysiska värken bland filosofens kunder artar sig oftast i frågan "Är mänskligheten fördömd?", och det effektivaste smärtstillande medlet uppges vara en grundlig läsning av Seneca och Cicero. Hjälper inte det så ingår ett glas whisky i priset för den andra konsultationen. *Magnus Falkehed,*

Paris

¶ I Dagens Nyheter den 29/9 1992 skriver idéhistorikern Kjell Jonsson a propos Niels Bohrs s k komplementaritetsprincip: "Alla skillnader är inte oförenliga. A och icke-A kan ibland vara olika perspektiv på en odelbar verklighet".

Jonsson pratar i nattmössan och Jonsson pratar inte i nattmössan. Är inte dessa perspektiv på en odelbar verklighet oförenliga? De är i alla fall logiskt oförenliga. Aristoteles redde ut den här nattmössan om A och icke-A för mer än 2000 år sedan. I Metafysiken redogör han utförligt för varför man *måste* prata i nattmössan så snart man tummar på kontradiktionsprincipen: Icke-(A och icke-A). Hans insikt är numera ett oomtvistat teorem i den elementära logiken. Borde inte denna princip vara välkänd och självklar för en idéhistoriker? Med den principen i bagaget skulle han ju slippa prata i nattmössan om motsägelser och komplementaritetsprincipen!

Hans Mathlein

¶ *Logik*

I ett TV-program i januari beskrevs hur forskare nu tror att man inom överskådlig framtid skall kunna framställa i det närmaste odödliga celler med genetisk manipulation. En forskare ansåg att man snart kommer att kunna behandla folk så att de kan leva i 200 000 år eller mer. När han fick frågan om hur han såg på de sociala och moraliska problem som detta skulle kunna medföra, svarade han ungefär så här: "Det enda logiska svaret på denna fråga är att någon annan får ta ansvar för eventuella oönskade konsekvenser som kan uppstå". Här ser man nyttan av logik.

¶ På bokförlaget Studentlitteratur har på senare tid bl a följande skrifter av filosofiskt intresse utgivits: Bo Hansson, *Etik, liv och hälsa*; Göran Sonesson, *Bildbetydelser – inledning till bildsemiotiken som vetenskap*; Trond Berg Eriksen och Knut Erik Tranøy, *Filosofi och vetenskap – från antiken till högmedeltiden*; Jeanette Emt och Göran Hermerén (utg), *Konst och filosofi – texter i estetik*; Bertil Mårtensson och Tore Nilstun, *Praktisk vetenskapsteori*.

¶ Förr i världen sade man "nu" när man menade *nu*, men nu – eller, rättare sagt, i nuläget – säger man "i nuläget". Det ligger då nära till hands att fråga sig om det finns ett eller flera nulägen. Den bestämda formen tyder på att det bara finns ett. Annars borde man ju säga "i det nuvarande nuläget" för att skilja det från andra, kommande eller förflutna, nulägen. Det är ju det man har trott vara själva vitsen med att använda ordet "nu". Men om det bara finns ett nuläge, så består alltså hela tiden av en enda tidpunkt, nämligen just nuläget. I så fall har historien inte bara tagit slut, den har

inte ens börjat. Kanske är detta (obs! presens) Zenons poäng: den flygande pilen befinner sig ständigt i nuläget. Eller skall man säga att nuläget är längre än en tidpunkt? Det spelar kanske ingen roll, för man får väl ändå förutsätta att nuläget inte är längre än att saker och ting förhåller sig på ett och endast ett sätt i nuläget. Ingen förändring kan alltså ske i nuläget, ty annars kunde något vara både sant och falskt i nuläget, vilket verkar omöjligt, för att inte säga outhärdligt. Så kanske har Parmenides ändå rätt: all rörelse är omöjlig.

¶ Bokförlaget Nya Doxa har startat en serie som kallas "Samtida filosofer". Den första boken i denna serie är Peter Gärdenfors *Blotta tanken*, 1992. Den innehåller femton uppsatser av Gärdenfors, av vilka fjorton tidigare varit publicerade delvis i engelsk version. Ämnen som behandlas är medvetandefilosofi, artificiell intelligens, begreppsbildning, evolutions-teori, sociala beslut, sannolikheter och bevisvärden, samt framtidsstudier.

¶ "I Taiwan och Kina har fångelser förvandlats till reservdelslager för transplantationsorgan. Man har bytt avrättningsmetod för att kunna använda transplantationsorgan från dödsdömda fångar". Detta meddelas i tidskriften *Amnesty Press* 7/92. I Taiwan krävs tydligen skriftligt medgivande från såväl fångarna själva som deras anhöriga, men i Kina tas organ ofta utan tillstånd från "donatorerna". Avrättade fångar bidrar enligt uppgift med nio av tio njurar för transplantation i Kina. I Hongkong finns minst en agentur för "transplantationsresor" till Kina.

Rent allmänt är det väl rimligt att anta att handeln med organ för transplantationer kommer att öka, samt att allt fler organ som saluförs kommer att ha nått marknaden på illegala eller moraliskt dubiösa sätt. Medicinska etiker har all anledning att uppmärksamma detta.

¶ Den store romanförfattaren James Joyce har ibland ansetts ha idéer som kommer i närheten av psykoanalysen. Själv var dock Joyce inte särskilt imponerad av den samtida psykoanalysens förgrundsgestalter. Han skriver t ex följande i ett brev den 24 juni 1921: "A batch of people in Zürich persuaded themselves that I was gradually going mad and actually endeavoured to induce me to enter a sanatorium where a certain Doctor Jung (the Swiss Tweedledum who is not to be confused with the Viennese Tweedledee, Dr Freud) amuses himself at the expense (in every sense of the word) of ladies and gentlemen who are troubled with bees in their bonnets".

¶ Joyce har ju för övrigt ofta ansetts vara en svår författare, och en ofantlig mängd forskningsarbete har också lagts ned för att, som det heter, öka vår "förståelse" av hans liv och verk. Detta var tydligen inte helt oavsiktligt från Joyces sida. Vid ett tillfälle sade han på tal om sin kanske mest kända bok, *Ulysses*: "I've put in so many enigmas and puzzles that it will keep the professors busy for centuries arguing over what I meant, and that's the only way of insuring one's immortality". Kanske har det också funnits filosofer som har kommit på samma lysande idé?

¶ På bokförlaget Daidalos i Göteborg har bl a följande böcker utgivits: Peter Kemp, *Lévinas – en introduktion*, 1992; Chandran Kukathas och Philip Pettit, *Rawls – en introduktion*, 1992; Peter Zudeick, *Djävulens bakdel – Ernst Blochs liv och verk*, 1992; Vincent Descombes, *Modern fransk filosofi 1933–1978*, 1988; Jean Jacques Rousseau, *Kulturen och människan*, 1992; Eva Lundgren–Gothlin, *Kön och existens – studier i Simone de Beauvoirs Le Deuxieme Sexe*; Simone de Beauvoir, *För en tvetydighetens moral*, 1992; Jan Bengtsson, *Den fenomenologiska rörelsen i Sverige*, 1991; Edmund Husserl, *Fenomenologins idé*, 1989; Edmund Husserl, *Cartesianska meditationer – en inledning till fenomenologin*, 1992; Charles Taylor, *Hegel och det moderna samhället*, 1991; G W F Hegel, *Förnuftet i historien*, 1987.

¶ Kanske är den av filosofer diskuterade "teletransporten" redan verklighet? I en port på Norrtullsgatan i Stockholm kan man se en tryckt skylt med orden: HISSEN TRASIG – ANVÄND PORTTELEFONEN.

¶ Moralen, det vill säga den reellt existerande moralen, förändras under tidernas lopp. Det kan man få en viss föreställning om när man begrundar följande pregnant scen ur Samuel Pepys berömda dagbok. Den 21 juni 1662 – alltså under den gamla goda tiden – skriver han:

”Eftersom jag av min hustru och pigorna fått höra klagomål över betjäntpojken, kallade jag upp honom och piskade honom med min piska till dess att jag inte kunde röra mig, och ändå kunde jag inte få honom att bekänna någon av de lögner som de beskyller honom för. Till slut tog jag åter itu med honom, eftersom jag inte hade lust

att låta honom avstå som segrare, och tog av honom blusen så att han bara hade skjortan på och piskade honom till dess han bekände att han hade druckit upp vasslan, vilket han nekat till, och plockat en nejlika, och framför allt att han lagt ljusstaken på golvet i sitt rum, vilket han förnekat under ett kvarts år. Jag får bekänna att det är något av det märkvärdigaste jag någonsin har träffat på att en så liten pojke som han kunde vara i stånd att att tåla hälften av vad han gjorde för att vidhålla en lögn. Jag tror att jag blir tvungen att avskeda honom. Så i säng, mycket trött i armen”.

Medarbetare i detta nummer av *Filosofisk tidskrift*: Pär Segerdahl är doktorand i teoretisk filosofi i Uppsala, Björn Petersson är lärare och doktorand i praktisk filosofi i Lund, Lars Bergström är professor i praktisk filosofi i Stockholm, David Andersson är skriftställare och bor i Göteborg, Torbjörn Tännsjö är docent i praktisk filosofi i Stockholm och Richard Ohlsson är bibliotekarie i Malmö